

ПРОЦЕС ДЕТЕРМІНОЛОГІЗАЦІЇ ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧОЇ ЛЕКСИКИ В ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ СТИЛІ (на матеріалі газети «Рідне Прибужжя»)

У сучасній науці про мову постійний інтерес викликають проблеми, пов'язані з дослідженням природи терміна та окремих терміносистем. Це пояснюється значенням термінології в системі сучасного пізнання навколишньої реальності та практичної діяльності людини, а також наявністю низки невирішених, дискусійних питань у галузі термінотворення.

Наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття в епіцентрі стилістичної транспозиції перебуває термінологічна лексика. Термін як елемент спеціальної лексики відзначається «однозначністю в межах визначеного термінологічного поля, відсутністю синонімії та антонімії, емоційної маркованості», але, будучи одночасно й одиницею динамічного словника мови у цілому, часто може втрачати ознаки своєї «ідеальності»: виходить за межі фахової мови та вступає у різноманітні відношення з іншими лексемами.

Проблеми деспеціалізації, детермінологізації, метафоризації термінологічних одиниць розглядали Ф. О. Нікітін, Т. І. Панько, Н. Ф. Непійвода, А. В. Крижанівська, О. Г. Муромцева, Г. П. Мацюк, О. А. Стишов.

Лексичний склад мови перебуває в тісному зв'язку з позамовною дійсністю. Це виявляється в постійній взаємодії між загальнолітературною і термінологічною лексикою.

Результатом подібної взаємодії є зворотній термінологізації процес – детермінологізація – функціональне розширення значення термінів і їх перехід у систему загальнонародної мови.

Мовознавці стверджують, що реалізація термінів у неспеціальних текстах відбувається двояко: терміни можуть використовуватись у прямому та в переносному значеннях. О. Г. Муромцева пропонує вважати детермінологізованим той термін, що функціонує поза межами терміносистеми у переносному значенні [1, с. 121].

Деякі вчені зазначають, що детермінологізація може мати у мові два вияви: 1) входження терміна у формі слова з термінологічним значенням до складу загальної мови; 2) перенесення значення первинного вузько-спеціального слова (часто шляхом метафоризації) на нову одиницю побутового словника. Ми дотримуємося точки зору про те, що детермінологізованою можна вважати лексику, що вийшла за межі терміносистеми і функціонує в загальнолітературній мові. Попри те, що науковці вивчали явище переходу терміноодиниць до загальноновживаної лексики (Ф. Нікітіна, Н. Непійвода, Т. Панько, Л. Струганець, О. Жирик), існує відчутна потреба дослідження зміни стилістичного статусу літературознавчих термінів, зокрема на матеріалі миколаївської газети

«Рідне Прибужжя» за 2015 рік.

У процесі нашого дослідження сформовано множини літературознавчої термінології та встановлено, що найактивніше функціонують такі об'єднання: літературні жанри: наповнюємо творчу скарбничку Первомайщини народними піснями, приповідками та байками («РП» № 27 від 5 липня 2015 року); довготривалій «слідчій епопеї» поставили Казанківський районний суд та колегія суддів судової палати («РП» № 27 від 5 липня 2015 року); відбулася презентація оповідання Оксани Смоли «Білий рояль» («РП» № 14 від 5 квітня 2015 року); літературні поняття: їй притаманний свій авторський стиль педагогічної майстерності («РП» № 10 від 8 березня 2015 року); головний лейтмотив усіх перетворень, вважає Павло Острогляд, – під час реформи не допустити скорочення жодного медичного працівника («РП» № 32 від 23 серпня 2015 року); назви частин літературних творів: кульмінацією свята, звичайно, були незабутні мотиви «Смуглинки» («РП» № 19 від 12 травня 2015 року); художні прийоми: викриття жорстоких реалій буття («РП» № 32 від 9 серпня 2015 року); з використанням описів із художньої літератури («РП» № 32 від 9 серпня 2015 року).

Транспозити із одним, крім основного, похідним переносним лексико-семантичним варіантом репрезентують другий (II) тип ускладнення семантичної структури транспонованої терміноодиниці. Наприклад, літературознавчий термін буфонада (із самого початку їх завданням було перетворити акцію на буфонаду («РП» від 8 січня 2015) зафіксований у СУМі зі зміненими стилістичними параметрами та виокремленим переносним ЛСВ: «1. Манера гри актора, який користується засобами надмірного комізму; // Вистава, побудована на таких засобах. 2. перен., книжн. Недоречне, бруталне блазенство» [СУМ, I; 266].

Таким чином, ми зробили спробу подати загальний погляд на процес детермінологізації у сфері літературознавчої лексики на матеріалі миколаївської газети «Рідне Прибужжя». Цілком очевидно, що процес детермінологізації на сучасному етапі є достатньо продуктивним і складним явищем, тому подальші дослідження будуть спрямовані на вивчення процесів та типів семантичних ускладнень літературознавчих термінів у мові друкованих ЗМІ Миколаєва.

Список використаних джерел:

1. Муромцева О. Г. Розвиток лексики української літературної мови / О. Г. Муромцева. – Харків : Наука, 1985. – 152 с.
2. Рідне Прибужжя / засн. : облрада, ОДА, редакція газети. – 1991, січень. – Миколаїв : «Газетно-журнальне видавництво миколаївської обласної ради», 1991 – 4 шпальти. – Щотижн. – 2015, № 1–52.
3. Словник української мови / [гол. ред. І. К. Білодід]. – Т.1 – Т.11. – К. : Наукова думка, 1970–1980.